

Lähisuhdeväkivaltaa kokeneet romanit turvakodeissa

Hyviä käytäntöjä ja toimintatapoja

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

Romanit turvakodeissa

Turvakodeissa tarvitaan lisää tietoa romanikulttuurista ja naisten tilanteesta väkivallan yhteydessä. Romaninaiset kohtaavat samanlaista lähisuhde- ja perheväkivaltaa kuin valtaväestöön kuuluvat naiset. Väkivaltaan liittyvien erityisyyksien tunnistaminen on kuitenkin tärkeää.

Romanikulttuuriin voi liittyä piirteitä, jotka vaikuttavat naisten avun hakemiseen ja saamiseen. Ulkopuolinen apu on romaninaisille tärkeää, sillä mahdollisuudet tukeutua läheisiin ovat väkivaltatilanteissa rajalliset. Turvakotien ja muiden tukipalveluiden merkitys on siksi suuri.

Romanit ovat heterogeeninen ryhmä eikä ole selkeää määritelmää sille, kuka on romani. Romaniksi voi määrittää syntyperän, yhteisöön kuulumisen ja oman identifioitumisen perusteella. Kulttuuri on kuitenkin murroksessa: yksilöt ja suvut ovat erilaisia ja kulttuuripainotukset vaihtelevat eri paikkakunnilla. Myös sukupolvien välillä voi olla erilaisia käsityksiä kulttuuritapojen noudattamisesta.

Romanit eivät aina luota viranomaisiin kuten sosiaalityöntekijöihin ja poliisiin. He voivat jättää kertomatta väkivallasta, koska haluavat välttää koko yhteisön leimautumista. Myös lastensuojelua kohtaan voi kohdistua epäluuloa, koska romanilapsia oli entisaikaan tapana sijoittaa valtaväestöön huostaanoton yhteydessä.

Tärkeää

- Työskentele asiakaslähtöisesti, älä mahdollisiin ennakko-oletuksiin nojaten. Tärkeintä on tarjota turva apua hakevalle.
- Turvakodin työssä on tärkeä muistaa, että yksilölliset ja perhekohtaiset tilanteet eroavat toisistaan. Myös romanikulttuuri on jatkuvassa muutoksessa. Tärkeää on aina etsiä yksilöllisiä ratkaisuja tilanteisiin.
- Turvakotien auttamistyössä on kuitenkin tärkeä tietää romanikulttuurin reunaehdoista, sillä ne vaikuttavat lähisuhde- ja perheväkivaltaa kokeneen romaninaisen mahdollisuuksiin toimia. Kulttuuriset erityispiirteet on hyvä tiedostaa ja osata ottaa puheeksi tarvittaessa. Samalla on tärkeää muistaa, etteivät ne ole syitä väkivaltaan.
- Romaninainen ei voi aina puhua väkivallan kokemuksistaan omalle lähipiirilleen. Lähipiirille kertominen voi olla riski väkivallan laajenemiseen. Älä oleta, että romaninainen saa tarvittavan tuen ja avun perheeltään tai yhteisöltään.
- Kahden tai useamman romaniasiakkaan asuminen turvakodissa samaan aikaan ei välttämättä ole este. Asiaa voi aina kysyä asiakkaalta itseltään. Työntekijä voi kertoa avoimesti ilman henkilötietoja, että turvakodissa on toinen romaniasiakas. Asiakkaat voivat myös arvioida esimerkiksi toisensa kohdatessaan turvakodissa, voivatko he jatkaa asumista turvakodissa samaan aikaan.

Romaniasiakkaan kohtaaminen

Asiakastyö romanien kanssa ei poikkea muista asiakkuuksista sisällöllisesti. Romaniasiakas tulee kohdata ensisijaisesti asiakkaana, samanlaisena kuin kaikki muutkin ja vasta toissijaista on arvioida, tuleeko olla tietoinen hänen taustastaan.

Kulttuuriset kysymykset on kuitenkin hyvä huomioida. Asiakkaalta itseltään voi kysyä, miten hän haluaa oman kulttuuritaustansa huomioitavan ja kaikista askarruttavista asioista kannattaa kysyä. Luottamuksellisen suhteen syntyminen saattaa kestää. Avoin ja ystävällinen lähestymistapa avaa ovia.

Auttamiseen liittyviä käytännön asioita

Romaniasiakas voi toisinaan tarvita tukea käytännön asioiden hoitamisessa kuten lomakkeiden täyttämässä ja viranomaiskielellä kirjoitetun tekstin ja lomakkeiden ymmärtämisessä. Asunnon hakemiseen voi liittyä haasteita ja tuen tarpeita yleisen syrjinnän ja kulttuuristen syiden vuoksi.

Yhteisö, suku, perhe ja lähisuhdeväkivalta

Romanikulttuuri on voimakkaasti yhteisöllinen kulttuuri, jossa perheellä ja suvulla on erityinen merkitys. Yhteisöllisyys on useimmiten merkittävä hyvinvoinnin lähde ja voimavara. Yhteisöllisyys ja romanien tapakulttuuri liittyvät toisiinsa ja määrittävät naisen ja miehen erilaisia tehtäviä, oikeuksia, vastuita ja velvollisuuksia.

Lähisuhdeväkivallasta puhuttaessa yhteisön merkitys voi olla romaninaiselle myös haavoittuvuutta lisäävä tekijä. Romaninaisen voi olla vaikea kertoa kohtaamastaan lähisuhde- ja perheväkivallasta läheisilleen. Parisuhteen asioista ei ole sopivaa keskustella vanhempien kanssa häveliäisyssyistä johtuen, vanhempia ei haluta asettaa vaaraan tai pelätään, että väkivalta voisi laajentua sukujen väliseksi asiaksi. Parisuhteessa tapahtuva väkivalta on romanikulttuurissa yhteisön asia. Suku voi puuttua tilanteeseen, jos ilmenee, että nainen on kohdannut väkivaltaa.

Naiset kokevat suurta vastuuta toiminnastaan ja sen seurauksista. He tietävät yleensä tarkasti, mitä seurauksia heidän toiminnastaan, esimerkiksi rikosilmoituksen tekemisestä tai turvakotiin hakeutumisesta, on. He esimerkiksi pyrkivät estämään väkivallan laajenemisen.

Naisen toimintamahdollisuuksia voi rajoittaa myös ns. väistämisvelvollisuus. Romanikulttuurissa väistämisvelvollisuus tarkoittaa sitä, että väkivallan tekijä ja hänen omaisensa joutuvat välttelemään uhria ja hänen sukuaan. Perinne on luotu uhrin ja tämän läheisten kunnioittamiseksi ja koston kierteen välttämiseksi. Turvakodissa on hyvä olla tietoinen väistämisvelvollisuuteen liittyvistä asioista, sillä se voi vaikuttaa siihen, mihin turvakotiin tai mille paikkakunnalle asiakas voi hakeutua asumaan. Väistämisvelvollisuus liittyy romanien sukujen välisiin ristiriitatilanteisiin mahdollisesti jo pidemmältä ajalta. Nykyään romaniyhteisö työskentelee määrätietoisesti tämän haitallisen, monien liikkumisvapautta rajoittavan perinteen lakkauttamisen puolesta.

Tärkeää

- Pelko väkivallan laajenemisesta sukujen väliseksi konfliktiksi ja muiden reaktioista tilanteeseen voi estää romaninaisia hakemasta ulkopuolista apua. Romaninaisen kynnys myös hakea lähestymiskieltoa tai tehdä rikosilmoitusta on valtaväestöä korkeampi.
- Yhteydenpito väkivallan tekijään, nopea poistuminen turvakodista tai siirtyminen paikkakunnalta toiselle voidaan turvakodin näkökulmasta tulkita epä johdonmukaiseksi toiminnaksi. Romaninaiselle tämä voi kuitenkin tarkoittaa oman, lasten tai muiden läheisten tilanteen turvaamista, väkivallan laajenemisen estämistä sekä pysymistä ajan tasalla mahdollisesta väkivallan uhasta. On myös mahdollista, että väkivallan tekijä kiristää naista toimimaan tahtonsa mukaan uhkaamalla naisen lähisukulaisia tai joku suvusta painostaa väkivaltaa kokenutta naista poistumaan turvakodista. Tämä ei poista tai vähennä asiakkaan tuen tarvetta.

Yhteisö, suku, perhe ja lähisuhdeväkivalta

Naisen monet roolit

Lähisuhde- ja perheväkivalta romaninaisten kokemana - tutkimuksessa (Törmä, Tuokkola & Hurtig 2013) tehdyissä haastatteluissa tuli esille, että lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden romaninaisten kokemuksissa korostui perinteinen ja patriarkaalinenkin käsitys miehen ja naisen rooleista ja tehtävistä sekä kokemus siitä, että naisen käyttäytymistä arvioi koko yhteisö.

Romanikulttuurissa on perinteisesti selkeä roolijako, joka määrittää miesten ja naisten tehtäviä. Koska naiset yleensä tietävät tarkasti, mitä heiltä odotetaan, he pyrkivät pitämään yhteyttä useaan ihmiseen ja toiminnallaan ehkäisemään muita mahdollisia ongelmia. Turvakotiin tuleva nainen voi kantaa vastuuta kotiin jääneistä läheisistään ja heidän turvallisuudestaan.

Tärkeää

- Turvakodin työn tehtävänä on tukea asiakasta ymmärtämään, ettei lähisuhdeväkivalta ei ole hänen syytään ja että hän tekee oikein hakiessaan apua ja kertoessaan ulkopuoliselle kokemastaan lähisuhdeväkivallasta.
- Sosiaalisesta verkostosta keskusteleminen on tärkeää romaniasiakkaan kohdalla. Asiakkaan perheen ja yhteisön, voimavarojen ja mahdollisten uhkien kartoittamiseen voi olla avuksi verkostokartta, jota tehdään yhdessä asiakkaan kanssa.

Yhteisö, suku, perhe ja lähisuhdeväkivalta

Nuoret perheet

Romanit perustavat perheen usein muuta väestöä nuorempina, jolloin heillä ei ole vielä valmiutta ottaa aikuisen ja vanhemman roolia. Samaan aikaan nuorilla voi olla koulutus ja työelämään hakeutuminen kesken. Tämä on perheiden hyvinvointia kuormittava ja näköalattomuutta ja toimeentulovaikeuksia lisäävä tekijä. Yleisesti ottaen nämä tekijät voivat lisätä väkivallan riskiä. Lisäksi nuoren romaninaisen haavoittuvuutta voi lisätä mahdollinen muuttaminen miehen suvun paikkakunnalle. Nuori perhe voi tarvita erityistä tukea vanhemmuudessa.

Lue lisää:

- [Vast vastensa. Opas romanien kansa työskenteleville sosiaalialan ammattilaisille.](#)
- romanit.fi
- Romanipoliittinen ohjelma
 - <http://www.romanit.fi/viranomaisille/romanipoliittinen-ohjelma/>
 - <https://www.thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/vaestoryhmat/romanit/romanipoliittinen-ohjelma>
- [Romaninaisena vankilassa. Naisten vuoro -projektin selvitys.](#) (Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 1/2014.)

Lähisuhdeväkivaltaan liittyviä erityispiirteitä

Fyysinen ja psyykinen väkivalta ja väkivallan uhka

Romaninaisten kokeman lähisuhdeväkivallan erityisyydet ovat sidoksissa tekijöihin, joita kuvataan tarkemmin tässä materiaalissa muualla (esim. yhteisö, suku, perhe ja lähisuhdeväkivalta ja vaino).

Romaninaiset kohtaavat hyvin samanlaista fyysistä ja psyykkistä lähisuhde- ja perheväkivaltaa kuin valtaväestöön kuuluvat naiset. Lähisuhdeväkivaltaan liittyy usein väkivallan uhkaa. Romaniyhteisössä väkivaltaa kokenut voi kokea uhkaa oman tai entisen kumppanin lisäksi puolison sukulaisten taholta.

Lähisuhdeväkivalta voi ilmetä esim. naisen häpäisynä koko yhteisön silmissä leikkaamalla hänen hiuksensa. Romanikulttuurissa pitkät hiukset ovat ylpeyden aihe, ja hiusten leikkaamisella voi olla naiselle erityisen raskaita psyykkisiä seurauksia.

Lähisuhdeväkivaltaan liittyviä erityispiirteitä

Lasten asema erossa ja väkivaltilanteessa

Perinteisen käsityksen mukana romanikulttuurissa miehellä on valta päättää, kummalle osapuolelle lapset jäävät erossa. Perinteen mukaisesti lapset kuuluvat miehelle ja hänen suvulleen, mutta sopimuksesta lapset voivat jäädä myös naiselle. Naisten huoltajuus eron jälkeen on yhä yleisempää.

Väkivaltaisessa suhteessa mies voi kuitenkin tukeutua perinteeseen. Romaniniaisella voi olla suuri pelko lasten menettämisestä. Lasten menettämisellä kiristäminen on väkivaltaa ja naiselle yksi syy pysyä väkivaltaisessa suhteessa. Äiti voi menettää kaikki yhteytensä lapsiin tai häntä voidaan painostaa luovuttamaan lapsensa miehen suvulle ja luopumaan huoltajuudestaan. Naisella voi olla suuri huoli lasten tilanteesta tai siitä, miten heitä kohdellaan, erityisesti, jos miehellä tai miehen suvussa on päihdeongelmia.

Lähisuhde- ja perheväkivalta romaninaisten kokemana - tutkimuksessa (Törmä, Tuokkola & Hurtig 2013) ilmeni, että lähisuhdeväkivaltaa kokeneet romaninaiset kantoivat huolta lasten tilanteesta tai siitä, että he eivät voineet vaikuttaa itse tilanteeseen. Lisäksi he kokivat, että viranomaiset tai tukipalvelut eivät suhtautuneet vakavasti heidän huoleensa tai kiinnittäneet riittävästi huomiota lapsiin.

Tärkeää

- Romaniniaisella voi olla suuri pelko lasten menettämisestä. Tämä pelko voi pitää naista väkivaltaisessa suhteessa.
- Kiinnitä erityistä huomiota lasten tilanteeseen ja avun tarpeeseen. Lapsi on voinut nähdä ja kuulla paljon väkivaltaa. Kerro asiakkaalle väkivallan vaikutuksista lapsiin.
- Joskus osa asiakkaan lapsista on jäänyt kotiin tai asuu isovanhempien luona. Keskustele asiakkaan kanssa lasten tilanteesta ja pohtikaa yhdessä lapsen kokemuksia. Lastensuojelun tehtävänä on kartoittaa muualla asuvien lasten tilanne. Voitte ottaa lastensuojeluun yhteyttä myös yhdessä.
- Turvakodin henkilöstö voi tarjoutua mukaan asiakkaan kumppaniksi lastensuojelun kanssa työskentelyssä.

Lähisuhdeväkivaltaan liittyviä erityispiirteitä

Väkivalta voi saada vainon piirteitä

Vainoamisella tarkoitetaan toistuvaa, ei toivottua yhteyden ottamista, seuraamista, tarkkailua ja uhkaamista, joka on omiaan aiheuttamaan kohteessa pelkoa ja ahdistusta. Vainoaminen on rikos, josta enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta. (Rikoslaki 25 luku, 7a §.)

Yleisin vainon muoto on entisen puolison vainoaminen. Vainoa on usein edeltänyt parisuhteessa ilmennyt väkivalta. Romaninaiisiin kohdistunut eron jälkeinen vaino voi olla samanlaista kuin muidenkin kohdalla, mutta yhteisöllisyys ja miehen oikeus lapsiin voivat joskus lisätä vainon riskiä. Suvussa voidaan esimerkiksi ylläpitää ajatusta siitä, että ex-miehellä on oikeus puuttua ja määrätä naisen ja lasten elämää myös eron jälkeen.

Tärkeää

- Tee tarvittaessa häirinnän ja vainon riskinarviointi. Sitä voi käyttää kaikissa vainoamiseen ja häirintään liittyvissä tapauksissa. Lomake tulisi täyttää aina, mikäli vainoamista tai häirintää on tapahtunut useammin kuin kaksi kertaa tai jos asiakas on erittäin peloissaan. Lomake löytyy [täältä](#)
- Kerro asiakkaalle, että vainoaminen on rikos ja ohjaa asiakasta tekemään rikosilmoitus.
- Romaniasiakkaan vainoaja ei välttämättä ole puoliso. Vainoaja voi olla myös puolison sukulainen tai useampi sukulainen.
- Vainon kohteena voivat olla myös pahoinpidellyn naisen lähiomaiset. Siksi asiakkaan muiltakin saamat yhteydenotot saattavat järkyttää ja pelottaa häntä. Asiakkaan kanssa voi tehdä esimerkiksi verkostokartan henkilöistä, jotka liittyvät asiaan tai joiden taholta hän kokee uhkaa.
- Turvaamistoimenpiteitä ja turvasuunnitelmia tehdessä on huomioitava tiedonkulku yhteisön sisällä. Tieto vainon uhrin olinpaikasta voi levitä yhteisön sisällä. Vainoon liittyvissä tilanteissa tieto voi tapahtua myös lasten kautta, jolloin lapset joutuvat ikävään asemaan. Miehen paikkakunnalla asuvat nainen voi tarvita mahdollisuuden päästä väkivaltaa pakoon toiselle paikkakunnalle.

Romanien tapakulttuuri

Eri ikäiset romanit ja vanhempien kunnioitus

Eri sukupuolta edustavilta eri-ikäisiltä romaneilta edellytetään erilaisia asioita ja erilaista käyttäytymistä. Esimerkiksi nuoret teittelevät vanhempia ihmisiä ja eivät näyttäydy ilman romanipukua heille. Käyttäytymisellä pyritään kaikissa tilanteissa osoittamaan kunnioitusta vanhempia kohtaan.

Tärkeää

Turvakodin työn kannalta vanhempien ihmisten kunnioitukseen liittyvillä tavoilla on vaikutusta erityisesti silloin, jos turvakodissa on yhtäaikaaisesti eri-ikäisiä romaneja. Tämä on hyvä ottaa huomioon mahdollisuuksien mukaan huonejärjestelyissä ja saniteettitilojen käyttämisessä. Asiakkailta voi kysyä, mitä asioita henkilökunnan olisi syytä tietää ja/tai ottaa huomioon.

Romanien tapakulttuuri

Häveliäisyystavat

Romanikulttuurissa häpeäminen tarkoittaa käyttäytymistapoja, joita noudattamalla osoitetaan kunnioitusta itseään vanhempia kohtaan. Esimerkiksi eri-ikäiset ja eri sukupuolta olevat romanit eivät keskustele mm.

ruumiintoimintoihin tai seksuaalisuuteen liittyvistä asioista (esim. raskaus ja synnytys) keskenään tai toistensa aikana.

Seksuaalisuuteen suhtaudutaan yleisestikin häveliäästi. Nainen voi esimerkiksi piilotella raskauttaan eikä voi synnytyksen jälkeisenä aikana tavata muita romaneja.

Kahdenkeskisessä asiakastilanteessa sosiaali- ja terveystieteen ammattilainen voi puhua kaikista aiheista romaniasiakkaiden kanssa.

Tärkeää

Turvakotityössä on tärkeää tietää, että romaniasiakkaan haluttomuus puhua häpeällisistä asioista erityisesti silloin, kun eri-ikäisiä romaneja on paikalla, ei ole asiakkaan yhteistyöhaluttomuutta, vaan romanikulttuuriin kuuluvaa käyttäytymistä.

Romanien tapakulttuuri

Puhtaussäännöt

Symbolinen puhtauskäsite on romanikulttuurin peruspiirre. Käsitteet puhtaudesta vaikuttavat romanien arkeen ja perhe-elämään konkreettisesti, erityisesti eri sukupolvea olevien väliseen käyttäytymiseen. Ruoan ja esineiden symbolinen ja konkreettinen puhtaus on keskeistä, ja puhtaus liittyy myös kunnioitukseen ja kulttuurin ylläpitoon. Esimerkiksi asiat ja esineet ovat puhtaita silloin, kun ne ovat oikeilla paikoillaan.

Turvakodissa puhtaustavat vaikuttavat myös asumiseen, peseytymiseen ja WC:ssä käymiseen. Nuoremmat eivät käytä saniteettitiloja, jos vanhemmat ovat paikalla. He eivät myöskään esiinny vähäpukeisina vanhempien seurassa. Nuoremmat eivät voi oleskella vanhempien yläpuolella tai naiset miesten yläpuolella (esim. kaksikerroksisessa asunnossa tai kerrostalossa). Tämä on hyvä huomioida turvakodin asumisjärjestelyissä, mikäli se on mahdollista.

Tärkeää

- Romaniasiakkaalta on tärkeää kysyä, kuinka hän toivoo puhtauskäsitteitä noudatettavan.
- Jos turvakotiin tulevalla on teini-ikäisiä lapsia, asiakkailta kannattaa kysyä, miten he toivovat turvakodissa olemisen ja eri toiminnot järjestettävän.

Kysymyksiä toiminnan kehittämiseksi

Seuraavia kysymyksiä voitte käyttää keskustelun ja toiminnan kehittämisen apuna esimerkiksi turvakodin kehittämispäivänä:

- Mitä tietoa ja käsityksiä sinulla ja turvakodissasi on romanikulttuurista? Mitä tietoa tarvittaisiin lisää?
- Millä tavalla tietojasi ja käsityksesi vaikuttaa tapaasi työskennellä?
- Oletko kohdannut romaniasiakkaita turvakodissasi?
- Mikä kohtaamisissa on mennyt hyvin ja mitä olet jäänyt pohtimaan?
- Mitä hyviä romanien tapakulttuuria huomioivia toimintatapoja turvakodissanne on käytössä? Mitä voisi tehdä toisin?

Kehittämissuhteita

Vertaistuen toimintamalli

Vertaistuella on osalle väkivallan uhreista tärkeä merkitys väkivallasta irtautumisessa ja siitä toipumisessa. Tukihenkilö voi auttaa myös luottamuksellisen suhteen kehittämisessä.

Jatkossa on tärkeää kehittää toimintamalli, jossa toinen lähisuhdeväkivaltaa kokenut romaninainen toimii vertaistukena turvakodissa parhaillaan asiakkaana olevalle romaninaiselle.

Romaniyhdistykset tarjoavat tukea

Romaniyhdistykset tarjoavat tukea silloin, kun jokin romanikulttuuriin liittyvä asia on epäselvä. Jatkossa on tärkeää kehittää yhteistoimintaa turvakotipalveluiden sekä romaniyhdistysten välillä. Yhteistoiminta voi liittyä esimerkiksi romanikulttuurista tai lähisuhdeväkivallasta kouluttamiseen tai uusien auttamiseen liittyvien toimintatapojen kehittämiseen.

Romanikulttuurista löytyy paljon tietoa ja materiaalia muualta verkosta

- [Vast vastensa. Opas romanien kanssa työskenteleville sosiaalialan ammattilaisille.](#)
- [Romanit.fi / sosiaali- ja terveydenhuolto](#)
- [Romanit sosiaali- ja terveystalveluiden asiakkaina](#)
- [Törmä, Tuokkola & Hurtig: Lähisuhde- ja perheväkivalta romaninaisten kokemana. Avun tarpeet yhteisössä ja palvelujärjestelmässä. STM:n raporteja ja muistioita 2013:33.](#)
- [Romanomissio](#)
- [Romanifoorumi](#)
- [Suomen romaniyhdistys](#)
- [Syrjintä ja yhdenvertaisuus](#)
- [Lastensuojelun käsikirja](#)
- THL:n sivuja romanikulttuurista ja romaniasiakkaan kohtaamisesta
 - [Yleistä tietoa romanien elinoloista, koulutuksesta ja työllisyydestä, asumisesta](#)
 - [Romaniasiakkaan kohtaaminen](#)
 - [Romaniperheiden kohtaaminen](#)